

Thiết kế tình huống học tập để tổ chức khám phá khoa học cho trẻ 5-6 tuổi ở trường mầm non

Phùng Thị Thùy Trang*, Nguyễn Việt Thanh Minh**

*Trường Mầm non Tây Lộc, Thành phố Huế

**Khoa Khoa học cơ bản, Trường Cao đẳng Huế, Thành phố Huế

Received: 01/11/2024; Accepted: 12/11/2024; Published: 22/11/2024

Abstract: *Preschool education is increasingly valued in creating a solid foundation for children's development at higher levels. Through scientific discovery activities, when organized scientifically and feasible, children will approach the world around them in a lively way, thereby stimulating their interest in learning from an early age. The article studies and mentions the basis and process of designing learning situations to organize scientific discovery for 5-6 year old children in preschools. From there, it illustrates the process of designing learning situations for the lesson "Discovering the functions of the body's senses" in the content "Parts of the human body" – Preschool.*

Keywords: *Learning situations, scientific discovery, preschool.*

1. Mở đầu

Trẻ 5-6 tuổi đang trong giai đoạn phát triển mạnh mẽ về tư duy, ngôn ngữ và khả năng khám phá (KP) thế giới xung quanh. Đây là độ tuổi mà trẻ bắt đầu tò mò, đặt câu hỏi và muốn tự mình tìm hiểu các hiện tượng tự nhiên, xã hội. Cho nên, các tình huống học tập (THHT) khám phá khoa học (KPKH) không chỉ cung cấp kiến thức mà còn rèn luyện các kỹ năng quan trọng như quan sát, phân tích, so sánh và thực hành. Từ đó, sẽ kích thích sự hứng thú, tư duy sáng tạo và khả năng tự giải quyết vấn đề của trẻ.

Chính vì vậy, trong bối cảnh đổi mới Chương trình Giáo dục mầm non tại Việt Nam, việc chú trọng tổ chức các hoạt động KPKH là yêu cầu cần thiết nhằm đáp ứng mục tiêu phát triển toàn diện cho trẻ.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Tình huống và tình huống học tập

Theo Từ điển Tiếng Việt, "Tình huống (TH) là toàn thể sự việc xảy ra tại một nơi, trong một thời gian, buộc người ta phải suy nghĩ hành động, đối phó, chịu đựng và tìm cách giải quyết" [4].

Nguyễn Ngọc Quang với các công trình nền tảng liên quan đến TH trong giáo dục, đã cho rằng "TH thường được hiểu là một hoàn cảnh học tập được thiết kế có chủ ý, nhằm thúc đẩy người học tham gia vào quá trình tư duy, KP và giải quyết vấn đề" [5].

Trong tổ chức học tập và KPKH, Dewey là người tiên phong trong phương pháp học qua thực hành. Theo ông, THHT cần đặt người học vào những hoàn cảnh có ý nghĩa thực tiễn, khuyến khích sự tham gia

tích cực và tư duy phản biện [3].

Từ các quan niệm trên có thể hiểu: THHT ở mầm non là những hoàn cảnh, bối cảnh, hoặc môi trường học tập được thiết kế có chủ đích, phù hợp với lứa tuổi, nhằm khuyến khích trẻ KP, trải nghiệm, tương tác và phát triển tư duy, kỹ năng cũng như thái độ tích cực.

2.2. Hoạt động KP trong học tập và hoạt động KPKH của trẻ mầm non

***Hoạt động KP trong học tập:** Là quá trình người học tham gia vào việc tìm hiểu, tìm tòi và trải nghiệm thực tế để tự mình KP và lĩnh hội kiến thức. Trong hoạt động này, người học đóng vai trò trung tâm, chủ động đặt câu hỏi, quan sát, thực hành và tự rút ra kết luận dựa trên trải nghiệm của chính mình [2].

***Hoạt động KPKH của trẻ mầm non:**

KPKH trong giáo dục mầm non là các hoạt động có mục đích giúp trẻ tìm hiểu, KP và hiểu về thế giới tự nhiên, các hiện tượng xung quanh thông qua quan sát, trải nghiệm, và thử nghiệm. Đây là phương pháp giáo dục khuyến khích trẻ tự tìm tòi, suy nghĩ và đặt câu hỏi, giúp phát triển tư duy sáng tạo, kỹ năng giải quyết vấn đề và lòng yêu thích khoa học.

Đặc điểm của hoạt động KPKH ở trẻ mầm non gồm:

- **Trẻ làm trung tâm:** Các hoạt động được thiết kế để trẻ chủ động KP, thử nghiệm và rút ra kết luận.

- **Liên quan đến đời sống thực tế:** Nội dung thường xoay quanh những hiện tượng hoặc vật thể mà trẻ gặp trong cuộc sống, như cây cối, động vật,

nước, ánh sáng, màu sắc, thời tiết, v.v.

- *Học qua trải nghiệm*: Trẻ sử dụng các giác quan để KP thế giới xung quanh và tham gia vào các hoạt động thực hành.

- *Phù hợp với lứa tuổi*: Các hoạt động được xây dựng đơn giản, an toàn, và phù hợp với khả năng nhận thức của trẻ mầm non.

* *Hoạt động KPKH trong Chương trình Giáo dục của trẻ mầm non*

Theo Chương trình Giáo dục mẫu giáo hiện nay, mục tiêu phát triển nhận thức của trẻ MN được biểu hiện cụ thể 3 trong số 5 yêu cầu [1]: (1) Ham hiểu biết, thích KP, tìm tòi các sự vật, hiện tượng xung quanh; (2) Có khả năng quan sát, so sánh, phân loại, phán đoán, chú ý, ghi nhớ có chủ định; (3) Có khả năng phát hiện và giải quyết vấn đề đơn giản theo những cách khác nhau. Trên cơ sở đó, nội dung Chương trình Giáo dục mẫu giáo được xây dựng có 5 phần. Trong đó nội dung về KPKH của trẻ mẫu giáo 5-6 tuổi gồm vào 4 chủ đề: các bộ phận cơ thể con người; KP đồ vật; động vật và thực vật; một số hiện tượng tự nhiên.

2.3. Thiết kế TH để tổ chức KPKH cho trẻ 5-6 tuổi ở trường mầm non

2.3.1. Xác định vấn đề để thiết kế TH cho hoạt động KPKH của trẻ mầm non 5-6 tuổi

Căn cứ vào cơ sở lý luận của THHT, Chương trình Giáo dục của trẻ mầm non, chúng tôi xác định các vấn đề có chứa đựng mâu thuẫn trong phát triển nhận thức của trẻ 5-6 tuổi với 4 chủ đề KPKH của chương trình. Chúng tôi minh họa 2 nội dung sau:

Nội dung KPKH	Vấn đề (mâu thuẫn của THHT)
Chủ đề: Các bộ phận của cơ thể con người	
Chức năng các giác quan và các bộ phận khác của cơ thể.	- Giác quan có chức năng tương ứng, và nhiều chức năng; thể hiện trong hoàn cảnh và điều kiện khó khăn, hạn chế, khác nhau - Các giác quan và bộ phận của trẻ bị đau ốm, khuyết tật sẽ gặp vấn đề về chức năng.
Chủ đề: Động vật và thực vật	
- Đặc điểm, ích lợi và tác hại của con vật, cây, hoa, quả; Quá trình phát triển của cây, con vật; điều kiện sống của một số loài cây, con vật. - So sánh sự khác nhau và giống nhau của một số con vật, cây, hoa, quả; Phân loại cây, hoa, quả, con vật theo 2 - 3 dấu hiệu. Quan sát, phán đoán mối liên hệ đơn giản giữa con vật, cây với môi trường sống. Cách chăm sóc và bảo vệ con vật, cây.	- Mỗi loài động vật và thực vật đều có những đặc điểm, lợi ích và tác hại khác nhau. - Trẻ gặp khó khăn khi phân loại một số loài cây, con vật. - Một số loài cây con vật vừa có lợi, vừa có hại. Một số loài động vật tuy có cùng môi trường sống nhưng lại có thức ăn khác nhau và đặc điểm khác nhau.

2.3.2. Quy trình thiết kế THHT để tổ chức KPKH cho trẻ mầm non 5-6 tuổi

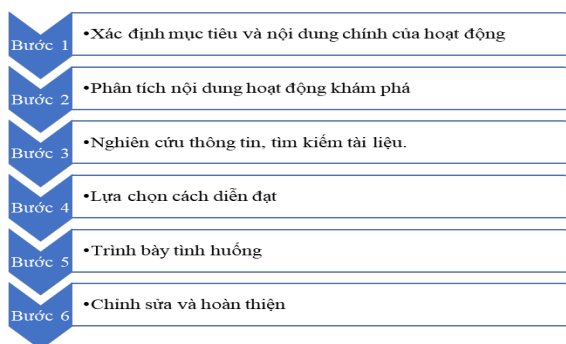
* *Quy trình chung*: (xem hình 2.1)

* *Ví dụ minh họa quy trình*: Thiết kế THHT để tổ chức KPKH cho trẻ 5-6 tuổi về hoạt động “KP chức năng các giác quan trên cơ thể”.

Bước 1. Xác định mục tiêu và nội dung chính của hoạt động

- Nêu và phân biệt được chức năng của các giác quan trên cơ thể.

- Phối hợp các giác quan để quan sát, xem xét và thảo luận về sự vật, hiện tượng và đặc điểm của sự vật hiện tượng.

Hình 2.1. Quy trình thiết kế THHT để tổ chức KPKH cho trẻ mầm non 5-6 tuổi

Bước 2. Phân tích nội dung hoạt động KP

Từ mục tiêu của chủ đề, GV phân tích nội dung hoạt động KPKH của chủ đề:

+ Mỗi giác quan của cơ thể có chức năng tương ứng, tuy nhiên một số giác quan và bộ phận có các chức năng khác nhau.

+ Cơ thể sử dụng các chức năng của các giác quan để thực hiện các hoạt động trong điều kiện bình thường và trong điều kiện khó khăn, hạn chế (không có ánh sáng, không gian hạn chế,...).

Bước 3. Nghiên cứu thông tin thực tiễn, tìm kiếm tài liệu

Đối chiếu với nội dung đã phân tích ở bước 2, GV thu thập thông tin, tài liệu và phương tiện thực tiễn để xây dựng THHT, cụ thể: (1) tranh ảnh về các bộ phận cơ thể với chức năng tương ứng; (2) hình ảnh bức tranh về gia đình; (3) Video âm thanh của các loại nhạc cụ (hoặc nhạc cụ); (4) hình ảnh hoặc mẫu vật một số loại nước ép mắt nhãn; (5) một số đồ vật thật gần gũi trong gia đình, lớp học để trẻ KP.

Bước 4. Lựa chọn cách diễn đạt TH

Đối với trẻ 5-6 tuổi, GV thường lựa chọn cách diễn đạt TH bằng lời nói kết hợp các phương tiện, đồ dùng trực quan (tranh ảnh, video, mẫu vật thật, mô hình,...) mà GV đã thu thập ở bước 3.

Bước 5. Trình bày THHT

GV gia công sự phạm các vấn đề chứa đựng mâu thuẫn trong nhận thức của trẻ thành các TH học sau:

TH 1 (về chức năng của mắt): Cô có hai bức tranh của hai họa sĩ Nam và họa sĩ Nữ đều vẽ về bức tranh về gia đình. Tranh của họa sĩ Nam thì vẽ tranh gia đình có 4 thành viên, có bố mẹ và 2 con, mẹ mặc áo màu hồng, bố mặc áo màu vàng và tranh của họa sĩ Nữ thì gia đình có 3 thành viên, bố mẹ và 1 người con trai, bố và mẹ đều mặc áo màu cam, tuy nhiên trong quá trình vận chuyển tranh đến phòng triển lãm, vô tình người ta đã làm mất nhãn hiệu 2 bức tranh có tên của hai họa sĩ. Em hãy giúp hai tác giả trên tìm lại bức tranh của mình (hình 2.2).

Hình 2.2. Hình ảnh hai bức tranh đã bị mất nhãn ghi tên của tác giả

TH 2 (về chức năng của tai): Hôm nay, các bạn nhỏ được mời đến buổi hòa nhạc trong ban nhạc Bé ngoan. Nhưng trước khi biểu diễn, các bạn trong ban nhạc đã chuẩn bị một trò chơi thú vị! Các bạn ấy sẽ chơi nhạc cụ, và nhiệm vụ của chúng mình là đoán xem đó là âm thanh của nhạc cụ nào? (GV chuẩn bị âm thanh của các loại nhạc cụ khác nhau).

TH 3 (về chức năng vị giác và khứu giác): Hôm nay, các bạn nhỏ của chúng ta sẽ trở thành những chuyên gia nếm và đoán tên các loại nước ép. Ở vườn trái cây của bác nông dân, có rất nhiều loại trái cây tươi ngon đã được ép thành nước. Nhưng bác nông dân quên ghi tên từng loại nước ép rồi! Nhiệm vụ của chúng mình là nếm thử và giúp bác đoán xem đó là nước ép từ loại trái cây nào? (GV chuẩn bị mẫu vật thật các loại nước ép trái cây khác nhau).

TH 4 (về chức năng của xúc giác): Hôm nay, chúng mình sẽ chơi một trò chơi rất đặc biệt với bạn Gấu Bông. Bạn ấy vừa mở một chiếc túi bí mật, bên trong có rất nhiều đồ vật thú vị. Nhưng bạn Gấu Bông có một thử thách cho chúng mình. Chúng mình chỉ được dùng tay để sờ và cảm nắm các đồ vật mà không được nhìn. Sau đó, hãy đoán xem đó là đồ vật gì! (GV chuẩn bị mẫu vật về các loại đồ vật khác nhau).

Bước 6. Chính sửa và hoàn chỉnh THHT

Rà soát, đối chiếu TH được thiết kế đáp ứng với mục tiêu, nội dung của hoạt động KPKH đặt ra ở bước 1. Hoàn chỉnh về hình thức trình bày của TH. Xác định thời điểm và hoạt động sử dụng THHT phù hợp trong quá trình GV tổ chức hoạt động “KP chức năng các giác quan trên cơ thể”. Sau khi trẻ nêu được chức năng các giác quan cơ thể, GV sử dụng 4 TH cho trẻ 5-6 tuổi vận dụng chức năng của các giác quan cơ thể thực hành hoạt động KPKH nhằm giải quyết các vấn đề gần với thực tiễn cuộc sống.

3. Kết luận

THHT là công cụ sự phạm hiệu quả để kích thích sự tò mò, hứng thú và tinh thần KP ở trẻ 5-6 tuổi. Việc tổ chức các THHT phù hợp giúp trẻ phát triển tư duy khoa học, kỹ năng quan sát, phân tích và khả năng giải quyết vấn đề thông qua trải nghiệm thực tế. Các TH cần được thiết kế phù hợp với đặc điểm tâm sinh lý của trẻ mầm non, đảm bảo tính gần gũi, hấp dẫn và khuyến khích sự tham gia chủ động của trẻ. Nội dung THHT phải gắn liền với thực tế cuộc sống, có tính liên kết giữa các chủ đề như thiên nhiên và môi trường xung quanh.

GV đóng vai trò là người hướng dẫn, tổ chức và hỗ trợ trẻ trong quá trình KP. GV cần tạo môi trường học tập tích cực, khuyến khích trẻ thể hiện ý kiến, quan sát hiện tượng và tự rút ra kết luận qua hoạt động trải nghiệm.

Tài liệu tham khảo

- [1]. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2021). *Thông tư Số: 01/VBHN-BGDĐT về Chương trình Giáo dục mầm non*, Hà Nội.
- [2]. David Kolb (1984). *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*. Prentice Hall. Englewood Cliffs, New Jersey, USA.
- [3]. Garrison, J., Neubert, S., & Reich, K. (2012). *John Dewey's Philosophy of Education: An Introduction and Recontextualization for Our Times*.
- [4]. Hoàng Phê (2000). *Từ điển Tiếng Việt*, Viện ngôn ngữ học.
- [5]. Nguyễn Ngọc Quang (1993). *Lý luận về TH quản lý giáo dục*. NXB Giáo dục, Hà Nội.